

SADREDDİN KONEVÎ
"Tasavvuf, Felsefe ve Din"

KONYA

NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ

Sadreddin Konevî "Tasavvuf, Felsefe ve Din"

Editörler

Prof. Dr. Erdal BAYKAN

Dr. Fatih KALECİ

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR

Merve ACAR BÜLBÜL

Muhammed Sami PAÇURLU

Mustafa ALTINTEPE

ISBN

978-605-4988-43-3

Bu kitaptaki metinlerin tamamı 19-20 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen "III. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu"nda tam metin bildiri olarak sunulmuştur.

Tüm Hakları Saklıdır /All Rights Reserved

* Kitapta yazılı olan hertürlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.

Aralık, 2018

SELÇUKLU DEVLET ADAMI VE ALİMİ MUHAMMED B. GAZİ MALATYAVÎ'NİN DÖNEMİNDE EDEBİYATA KATKISI

Dr. Öğr. Üyesi Aladdin GÜLTEKİN

*Karabük Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, aladdingultekin@hotmail.com*

Özet

Bu çalışmada, Malatya şehrinde yaşamış olan Muhammed Gâzi el-Malatyavî'nin edebiyata yapmış olduğu katkıyı “Selçuklu Devlet Adamı ve Alimlerinden Muhammed b. Gazi Malatyavî'nin Döneminde Edebiyata Katkısı” adı altında ele alıp inceleyeceğiz.

Kaynaklarda Malatyavî'nin doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte, eserlerinde bahsettiği olaylar ve şahıslardan yola çıkarak on ikinci yüzyılın ikinci yarısı ve on üçüncü yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı söylenebilir. Ancak adı ve nisbesi, Muhammed b. Gâzi el-Malatyavî şeklinde bazı eserlerindeki bölümlerin sonlarında tekrarlamıştır. Eserlerinde Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgilerini ilk çocukluk yıllarında öğrendiğini, yaşadığı dönemde İbnü'l-Arabî ile karşılaşmasından sonra gönlünün hidayet nuru ile aydınlandığını ve manevi lezzet aldığını ifade etmektedir. Ayrıca kimi kastettiği tam olarak tespit edilememiş başka bir mürşitten de istifade ettiğini de ifade etmektedir. Gazi el-Malatyavî'nin yaşadığı dönem ayrıca Sadreddin Konevî'nin Malatya'daki çocukluk ve gençlik dönemine rastladığı için ayrı bir önem kazanmaktadır.

Müellif, özellikle *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinde çoğu fabl türünde yazılmış yüze yakın hikâyeyi konu etmektedir. Biz bu çalışmamızda eserlerinde ele aldığı konuları işleme tarzı, yaşadığı dönemin kültür ve edebiyatına katkısını ortaya kaymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Dil, Fabl, Muhammed b. Gazi Malatyavî, Sadreddin Konevî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî.

A SELJUQID STATESMAN AND SCHOLAR, MUHAMMAD B. GHAZI MALATYAWI'S CONTRIBUTION TO LITERATURE IN HIS TIME

Abstract

Under the title of 'A Seljuqid Statesman and Scholar, Muhammad b. Ghazi Malatyawi's Contribution to Literature in his Time', this study examines the contribution made by Muhammad b. Ghazi al-Malatyawi, who lived in Malatya to literature. Although no definite information about his birth and death dates is found in the sources, on the basis of the incidents and the persons he mentioned, it might be said that he lived in the period from the second half of XIIth century to the first quarter of XIIIth century. However his name and *nisbah* as Muhammad b. Ghazi al-Malatyawi are repeated in the end of the chapters in some of his works. In his works, he states that he learned the Quran and basic religious knowledge in his early childhood and after his encounter with Ibn al-'Arabi, his heart was enlightened by the light of guidance and found spiritual delight. In addition, he states that he also benefited from another murshid, whom we could not identify. The period in which Muhammad b. Ghazi al-Malatyawi lived is specially important since it coincides with Sadr al-Din al-Qunawi's childhood and youth years in Malatya. The author, particularly in his work *Rawdat al-Uqul* deals with nearly one hundred stories, most of which were written in the genre of fable. The study endeavors to introduce the methods adopted by Malatyawi to discuss topics in his works, and to present the contribution of the author to the culture and the literature in his time.

Keywords: Literature, Language, Muhammad b. Ghazi Malatyawi, Sadr al-Din al-Qunawi, Muhyi al-Din Ibn al-Arabi.

Giriş

Muhammed b. Gazî el Malatyavî'nin doğum tarihi hakkında kaynaklarda kesin bilgi tespit edemedik. Ancak bizzat kendisi eserlerinde adı ve nisbesini Muhammed b. Gâzî el-Malatyavî¹ şeklinde belirtmiş ve bu nisbesini *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinde bölüm sonlarında tekrar etmiştir. Onun bu ifadesinden Malatyâda doğup büyüdüğü sonucunu çıkarmaktayız. Babasının Gazî ismi ile anılması, savaşta iştirak etmiş bir asker olduğu tespitimize delil teşkil etmektedir. Babasının adının Gazî olması onun asker ve savaş neticesinde bu unvanı almasını ve bu özelliği sebebiyle Malatyavî'nin *Kelile ve Dimne*'deki babası asker olan Doktor Borzoya benzetmesi çıkarımına delil olmaktadır.²

Araştırmamıza konu olan Malatyavî'nin hayatı XII. Yüzyıl son dönemlerine rastlamaktadır. Bu dönem, Anadolu Selçuklu Sultanı İkinci Kılıçaslan ülke yönetimini on bir oğlu arasında taksim etmesi ile ortaya çıkan ve aralıklarla şiddetlenen siyasi hakimiyet mücadelesin zaman zaman şiddetlendiği zamandır.³ Bu dönemde III. Haçlı ordusunun harekete geçmiş, Rukneddin Süleyman Şah ve İzzuddin Keyhusrev'in en sıkıntılı dönemlerini yaşamaktaydı.⁴ Devletin üst mevkilerinde sergilenen bu mücadeleler alt mertebelerde de kendini makam ve mevki kapma şeklinde göstermekteydi. Sonuçta müellifimizin *Ravzatu'l-'ukûl*'da belirttiği ve ağır bir dille eleştirdiği gibi iftira, kıskançlık, rüşvet, adam kayırma devlet ricali arasında yaygınlaşmıştı.⁵ İbrahim Düzen, dönemin sosyal ve psikolojik durumunu yansıtan bu hadiselerin tarih kitaplarında çoğunlukla geçmediğini, bunların ancak tarafsız yazılmış menakıp nâmeler vasıtasıyla öğrenilebileceği fikrini ileri sürmüştü ve tarafsız olarak bize aktaracak eser olarak ta *Menâkıbu'l- Ârifin* adlı eseri önermiştir⁶

Malatyavî'nin yaşadığı dönem, Anadolu coğrafyası oldukça zengin ve refah içinde olup özellikle edebiyat ve sanatta ileri bir durumdaydı. Bu dönem yine Moğol istilasının başlamasından öncesi olup, Malatya ise İslam dünyası ile ilim bakımından irtibat içindeydi. Şehir medrese, tekke,

[1] Muhammed bin Gâzî el-Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, thk. İbrahim Düzen (Yayımlanmamış doçentlik tezi, Erzurum: 1978.), 1: 10.

[2] . Düzen, İbrahim, *Muhammed bin Gazi el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), s. 19.

[3] Nâsırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali Ca'ferî Rugadî Munşî İbn Bibi, *el-Evamiru'l-alaiyye fi'l-umuri'l-alaiyye (Selçuk name)* çev. M. Nuri Gencosman, Uzluk Basımevi, Ankara 1941, s.27-28; Düzen, *Muhammed bin Gazi el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), s.11; Tahsin Yazıcı, "Muhammed b. Gâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, (DİA) 2005), 30: 531.

[4] İbn Bibi, *el-Evamiru'l-alaiyye* s. 38-41; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 12-13.

[5] Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s.13.

[6] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 13.

kütüphane, ilim ve sanatta önemli bir yere sahipti. Anadolu Selçuklu yönetiminde eserleri günümüze kadar ulaşan Amir b. Muizzî, Ömer Hayyâm, Enverî, Nizâmî, Sadî Şîrâzî, Firdevsî gibi pek çok edebi şahsiyet yetişmişti. Bu dönemde Farsça özellikle edebiyat dili olarak ön plana çıkmış, Muhammed b. Gazî *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserini bu dilde yazmıştır.⁷

Muhammed b. Gazî Anadolu'nun kültürel ve manevi hayatın tesir etmiş, şöhreti tüm dünyaya yayılmış olan tasavvufî düşünce sahibi İbnu'l-Arabî'den etkilenmiş ve onun üzerindeki etkisini eserinde pek çok yerde dillendirmiştir.⁸

Muhammed b. Gâzî *Ravzatu'l-'ukûl*'nin giriş kısmında yaşadığı acı tecrübelerin sonraki nesillere ibret olması için müstakil bir bölüm yazdığını ifade etmiştir.⁹ Böylece gerek kendisi gerekse yaşadığı dönemde karşılaşılan sıkıntılar hakkındaki bilgiye ilk ağızdan ulaşılmış olunmaktadır. Malatyavî kendi yaşantısını *Kelile ve Dimne* adlı eserde geçen Doktor Borzoya'nın¹⁰ yaşantısına benzediğini ima etmiş ve *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinde onun üslubunu kullanacağını belirtmiştir. Zir Malatyavî ile Borzoya'nın hayat hikayelerinin geçtiği yerler arasında olaylar, seyirleri ve anlatımlarında yakınlık olduğu göze çarpmaktadır. Gerçekte daha önce yaşanmışlığı söz konusu olan *Kelile ve Dimne*'de geçen Borzoya'ya ait olan hayat hikayesinden mühlhem alan Malatyavî, kendi hayatını ona benzetmiş olduğu görülmektedir. Ancak kendi hayatına dair bilgilerin bulunmasının beklendiği *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserin giriş kısmında bu özentisi sebebiyle istiare ve kinaye dolu muamma ifadeler görülmekte, dolayısıyla hayatının bazı kısımları açığa kavuşmamıştır.¹¹

Eserinde babasının eğitimine özen gösterdiğini, yüzünde geleceğinin parlak ışıklarını gördüğünü, adını tespit edemediğimiz muallimden Kur'an'ı Kerim ve imanın temel şartlarını öğrendiğini yaşı ilerledikçe gönlünün hidayet nuru ile aydınlandığını manevi lezzet aldığını, tahsili ilerledikçe kazandığı bilgiler ile pek çok ayrıcalıklar kazandığını, kimi kastettiğini tam olarak tespit edemediğimiz ancak İbn Arabî olduğunu düşündüğümüz mürşitten istifade ettiğini belirtmiştir. Yine eserinde "Küçüklüğünde gerekli eğitimi görmeyen bir kimse büyüklüğünde ilerleyemez" sözünü zikretmesini onun iyi bir eğitim almasının delili sayabiliriz.¹²

[7] A.g.e., s. 14.

[8] A.g.e., s. 15.

[9] *Malatyavi, Ravzatu'l-'ukûl*, s. 8.

[10] Yukarıda metin içinde değindiğim daha önceki çalışmalarımda sehven Borzo olarak değindiğim bu ismin aslı Borzoya olup, bu vesile ile yapılan hatayı düzeltmek istedim.

[11] *Malatyavi, Ravzatu'l-'ukûl*, s.8-10; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 18-19.

[12] *Malatyavi, Ravzatu'l-'ukûl*, s. 11; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 19-21.

Muhammed Gâzî devlette mudebbir, münşi ve vezirlik görevlerinde bulunmuş, ancak daha sonra bu görevi istemesini gençlik ve tecrübesizlik sonucuna bağlamıştır. Bu görevleri istemesinde hevasının tuzağına düştüğünü, şeytanın ve ihtirasının emiri olduğunu, akılsızlık sebebiyle hürriyeti kulluğa değiştiğini eserinde kendi ağzından ifade etmiştir. Muizziddin Kayser Şah tarafından vezirlik görevi tevdi edilmiş, göreve geldikten sonra önce idarenin düzene kavuşması için sonrada huzursuzluk ve haksızlıkları ortadan kaldırmak için çalışmıştır. Kendi ifadesiyle devlet içinde güzel kurallar ve beğenilen uygulamalar başlatılmıştır.¹³ Ancak onun bu uygulamaları o dönemde rant peşinde koşan kimselerin haksız kazanç kapıları yüzlerine kapatmış onların kendisini azlettirmek için iftira ve yalan kampanyası başlatmasına yol açmıştır. Malatyavî bu ve benzeri sebepler nedeniyle karamsarlığa düşerek başarısız olarak görevi bırakmak zorunda kalmıştır. Görevden ayrılmasına sebep olan kıskanç ve cahil mesai arkadaşları ona ve malına zarar vermeye başlamışlar sonuçta Harran'a sürgüne göndermişler, ölümle de tehdit etmişlerdir.

Malatyaya Rukneddin Süleyman Şah'ın Malatyayı teslim almasından sonra dönmüş ve huzuruna çıkmıştır. Kendisini iyi karşılayan Rukneddin Süleyman Şah kendisi için, ondan *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserini tamamlamasını istemiş, bunun üzerine müellifimiz eserini tamamlamış ve ona takdim etmiştir.¹⁴ Rukneddin Süleyman Şah'ın ölümünden sonra da Müellifimiz Birinci İzzeddin Keykâvus'un emrinde eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.

Oğlu Nizameddin Mahmud, kardeşi Hamid için maddi ve manevi meselelerde yolunu aydınlatacak bir eser yazmasını babasından istemiştir. Malatyavî bu isteği kabul etmiş görevi bıraktıktan sonra kaleme almakta olduğu *Murşidu'l-Kuttâbî* bu amaç için yeterli bulmamış, kendisinden önce *Kelile ve Dimne*'yi yeniden inşa eden İmam Nasrullah b. Muhammed b. Abdulhamid'e uyarak *Marzbanname*'yi *Ravzatu'l-'ukûl* adı altında yeniden yazmaya başlamıştır.¹⁵

Yine onun talebi üzerine *Ravzatu'l-'ukûl*'dan dokuz sene sonra kırk hadis, Hulafâ-i raşidin'den derlemiş olduğu kırk söz, darb-mesellerden ve hikmetli sözlerden derlediği *Barîdu's-Saâde* adlı eserini telif ederek adı geçen sultana takdim etmiştir.¹⁶

[13] Malatyavi, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 12; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 22-24.

[14] Rıza Kurtuluş, "Merzûbânnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, 29: 257; Yazıcı, "Muhammed b. Gâzî", 30: 531.

[15] Malatyavi, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 13-16; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 24-27.

[16] Malatyavi, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 13-16; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 28-29.

Eserleri

1- **Murşidu' 31-Kuttâb**; Eser hakkındaki ilk ağızdan bilgiyi yine Malatyavî'in *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinden öğrenmekteyiz. Zira kaynaklarda bu eser geçmemektedir. *Murşidu'l-Kuttâb*'in içinde ahidname, menşur, mektub örnekleri, tebrik ve taziye örneklerini ihtiva ettiği anlaşılmaktadır.¹⁷

2- **Barîdu's-Saâde**; Eserde kırk hadis, Hulefâ-i Raşidin'in sözlerinden kırk söz, Hükema sözlerinden yirmi söz Arap atasözlerinden yirmi tanesini içine alan bu eser 606 yılının Rebiulevvel ayının başlarında tamamlamıştır. Eserin bir nüshası Ayasofya müzesinde 1682 numarada kayıtlı olup, diğer nüshası W. Pertsch, persische hond chriften nr.996/2 bulunduğu dillendirilmiştir. Ayasofya nüshası Muhammed Şirvânî tarafından İranda yayınlanmıştır.¹⁸

3- **Ravzatu'l-'ukûl**; Malatyavî'nin hacimli en önemli eseridir. Eser kendisinden önce yazılanlardan esinlenerek telif edilmiştir. Yazar eserinde daha önce yazılanlardan daha değerli olduğunu ifade etmiştir.¹⁹

Eserin giriş kısmı hem yazar hem de eserleri bakımından oldukça önemlidir.²⁰

Ravzatu'l- Ukûl'un tespit edilmiş iki nüshası bulunmaktadır. Birinci nüsha Paris "Bibliothèque National" da 898 Suppl Pers'te kayıtlı bulunandır. Bu nüsha son dört sayfası eksik olduğu için ferağ kaydı bulunmayan, 16x23 cm. ebadında 411 varak olup, birinci varaktan dokuzuncu varaka kadar on üç satır, geri kalan kısmı ise on yedi satırlı güzel bir nesih hattına sahiptir.²¹

İkinci nüsha Liden H.S. Warner No: 539'da kayıtlıdır. Bu nüshanın ise Paris nüshasının aksine ferağ kaydı bulunmakta olup, 26x17 cm. ebadında, 298 varak olup, 18-19 satır şeklinde nesih hatla yazılmıştır. Söz başları ve şiirler kalın hatla yazılmış, mısraların dizilimi daha düzgündür. Bu nüsha için verilen bilgide göre eserin müstensihi zikredilmemiş ve 679 Sefer ayının 21. Gününde tamamlanmıştır.

Eserin Edebi Önemi ve Edebiyata Katkısı

Selçuklu Devletinin idaresin de Anadolu'da yazılmış Farsça eserler içinde önemli bir konumu bulunan *Ravzatu'l-'ukûl* ve onun müellifi Muhammed b.

[17] Malatyavi, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 21; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 29-30.

[18] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 30-31.

[19] Malatyavi, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 22; Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 31-34.

[20] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 38.

[21] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 35-36.

Gâzî el-Malatyavî'nin son zamanlara kadar gereği gibi tanıtılmamış olması bir gerçektir. İlk olarak Houtsma Malatyavî'nin ve *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinin Selçuklu dönemi kültür tarihine önemli bir katkı yazmış olduğu bir makalesinde ifade etmiştir.²² Ülkemizde ise Ahmet Ateş'in kısmen değindiği "XII-XIV. Asırlardaki Anadolu'da Farsça Eserler" başlığı altında yazdığı makalesi ise yeterli görülmemiştir. Zabihullah Safa "*Tarih-i adab der İran*" adlı eserinde *Ravzatu'l-'ukûl* ile Saduddin Varavî'nin "Marzbannâme" adlı eseri arasında vezir edebi değer kıyaslaması yapmıştır.²³

Eserin günümüze ulaşan iki nüshası İbrahim Düzen tarafından doçentlik çalışması olarak tahkik edilmiş ancak basılmamıştır. Malatyavî ve *Ravzatu'l-'ukûl* hakkında Malatyada 2017 yılında düzenlenen "Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu" bünyesinde hazırlanmış olduğum "*Muhammed B. Gazi El- Malatyavî'nin Ravatu'lukul Adlı Eserinde Geçen Hikayelerden Arapça Şiir Örnekleri*" adlı çalışmam²⁴ ile yine aynı sempozyumda Adnan Memduhoğlunun "*Muhammed Bin Gazi El-Malatyavi Ve "ravzatü'lukul" Adlı Siyasetname Türü Eseri -islam Kamu Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*"²⁵ ve "*Ravzatu'l-'Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme*" adlı yayınlamış makalem²⁶ son dönemde yapılmış çalışmalardır. Ayrıca yayın aşamasında olan "*Muhammed B. Gâzî'nin Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet*" ve "*Kaynakları İtibarıyla Ravzatu'l-'ukûl'da Hikmet İçerikli Şiirlerin Farklı Kullanımı*" başlıkları altında iki makalem ile "*Arap Dilinde Hikmet ve Mesel Ravzatu'l-'ukûl Örneği*" başlığı altında yayınlanma aşamasında bir kitap çalışmam bulunmaktadır.

Selçuklu döneminin pek çok edebi özelliklerini üzerinde taşıyan bu eser kendisine has karakteristik bir eser olup devrinin en göz alıcı nesir numunelerinden biridir. Eserde yer alan doksan altı hikâyede içinde Arapça-Farsça çok sayıda şiir, pek çok Arapça darb-ı mesel ve hikmetli sözler bulunmaktadır.

Harîrî'nin *Makâmât* adlı eserinde Bedî'z-Zamân Hamadanî yi taklit

[22] Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, 1: 1.

[23] Rıza Kurtuluş, "Merzûbânâme", 29: 257; Düzen, *Muhammed bin Gazi el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 17.

[24] Aladdin Gültekin, "Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya, 17-19 Kasım 2017, Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı, 2017), s. 69.

[25] Memduhoğlu Adnan, "Muhammed Bin Gazi El-Malatyavi Ve "ravzatü'lukul" Adlı Siyasetname Türü Eseri -islam Kamu Hukuku Açısından Bir Değerlendirme", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya, 17-19 Kasım 2017, Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı, 2017) s. 67.

[26] Aladdin Gültekin, "Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

etmesi gibi Malatyavî de *Ravzatu'l-'ukûl* eserinde İmâm Nasrullah b. Muhammed Abdulhamid'i taklit etmeyi uygun görmüştür. Zira bu zat şöhretini *Kelile ve Dimne* adlı eseri bedîî lafızlar ve zarif ifadelerle süsleyerek kazanmıştır. Malatyavî de bu selefının yolunu takip ederek Kâbus b. Vaşmgir'in telif ettiği *Marzbânnâme* adlı eseri görmüş, eserin içerdiği siyasetle ilgili meseleler ve hem dünya hem de ahiret mutluluğuna rehberlik edecek içeriği sebebiyle ve padişahların devlet idaresi, halkın eğitimi için temel kitap olabilecek bu eseri oldukça beğenmiştir. Zira *Marzbânnâme*'nin her nüktesi hazine her anlamı oldukça değerliydi. Ancak ona göre bu eser edebi zarafetten güzel ibarelerden yoksundu. Malatyavî bu eser üzerindeki toz ve karanlık noktaları kaldırmış onu güzel ve tatlı sözler, darb-ı meseller ve şiirlerle gelin gibi süslemiştir. Eseri için kendi ifadesiyle ateş böceği ile güneş arasındaki fark kıyaslaması yaparak eserinin üstünlüğünü ortaya koymuştur.²⁷

Ravzatu'l-'ukûl için ikinci edebi özellik onun Fabl yönünün olmasıdır. Çok önceleri Yunan edebiyatında, Fransa'da Ezop masallarında kullanılan bu tür *Kelile ve Dimne*'nin Arapçaya tercümesi ile başlayan bir geleneğe öncü olmuş Mevlana'nın Mesnevi'sinde Attâr'ın *Mantık et-Tayr*'ında ve Malatyavî'nin *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinde devam etmiştir. Bu durumda *Ravzatu'l-'Ukul* İslam dünyasının fabl türünde yazılmış en önemli eserlerinden biri kabul edilebilir. Eserde sadece fabl değil fabl olmayan hikayeler de mevcuttur.²⁸

Eserde fabil özelliği taşıyan hikayeler; omurgasını oluşturan masalın kendisi ve masaldan alınması gereken ahlaki dersler şeklinde iki kısımdan oluşmaktadır. Malatyavî bütün hikayelerin sonunda alınması gereken ahlaki dersi zikretmiştir.²⁹

Eserde mitolojik unsurlardan oluşmuş bir evren içinde kahramanları fare, deve, martı ve balık vb. olan çeşitli hayvanlar öne çıkarılmış, bu kahramanların yaşadığı evren bizim yaşadığımız evrene benzetilmiştir. Kahramanlar iyiler, kötüler, kurnazlar, ahmaklar zenginler yoksullar güçlüler ve güçsüzlere karakteriyle öne çıkarak, aralarında var olan kavga, savaş ve çekişmelere neden olan düzenbazlık, çekememezlik, aç gözlülük ve zülüm tabiatlarının yansımalarını gözler önüne sermektedir.³⁰

Eserde geçen masallar üç ana başlık altında toplanır.

[27] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 33, 39.

[28] A.g.e., s. 38-40.

[29] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 40.

[30] A.g.e., s. 42,43.

- 1- Kahramanları sadece insan olan hikayeler, sayıları atmış üçtür.
- 2- Kahramanları insan ve hayvan olan hikayeler, sayıları altıdır.
- 3- Kahramanları sadece hayvan olan hikayeler, sayıları on dokuzdur.³¹

*Ravzatu'l-'ukûl*da tema olarak; kötü huy kolay terkedilemez, akıl ve tedbir ile savuşturulur, aynı akıbete uğramamak için sıkıntıda olana yardım edilmeli, kötü huylu kimseye iyilik yapmak boş yeredir, yalan sonunda ifşa olur, yapılan yardımın mutlaka bir karşılığı vardır, fasık sözüne inanıp ihanet edilmemeli, gerçek dost kara günde belli olur, cimriliğin kötü olduğu, bilgiye dayanmaksızın bir kişi hakkında hüküm vermenin kötü olması vb. daha pek çok güzel davranışı övüldüğü kötü huy ve davranışın yerildiği hususlar ele alınmaktadır.³²

Ravzatu'l-'ukûl ve *Barîdu's-sâde* adlı eserlerde Nasâihu'l-Muluk ve siyasetname özelliği bulunmaktadır. Eserlere bir bütün olarak bakıldığı zaman anlatılan hikayeler, meşhur sözler, fıkra ve şiirlerin asıl hedefi iyi bir yönetici, iyi bir devlet idaresi, iyi bir vatandaş nasıl olmalı sorusuna cevap niteliğindedir. Her iki eserde gayeleri bakımından ve içinde kullanılan malzemeler bakımından birbirine benzemektedir.³³

Eserlerin mensur kısmı baştan sona anlatılan konu ile uyum ve üslup içinde yazılmıştır. Bu eserlerde kullanılan üslupları sıralayacak olursak:

a- Manevî sanatlardan ziyade lafzî sanatlara önem verilmiştir. Özellikle tarsi, tecnis ve seciler her sahifede görülebilmekte, bu sahifelerde kısa fıkra ve hikmetlere rastlanılmaktadır.³⁴

b- Eserde verilmek istenen her düşünce, eylem ve şey arasında cinas ve tarsi sanatları birbirine denk iki fıkra veya cümle ile ifade edilmiştir.³⁵

c- Eserde kullanılan sanatlar nitelemelerde mübalağa derecesinde olmaktadır.³⁶

d- Bu sanatların geçtiği sıfatları mübalağalı olarak kullanırken Farsça yanında Arapça kelimeleri de sık sık kullanmıştır.³⁷

e- Cümleler genellikle çok uzundur. Çok hareketli olaylarda ve birbiri ile

[31] A.g.e., s. 45-47.

[32] A.g.e., s. 49-104.

[33] A.g.e., s. 137, 171.

[34] Düzen, *el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, s. 172.

[35] A.g.e., s. 172.

[36] A.g.e., s. 172.

[37] A.g.e., s. 173.

bağlantılı olmayan fikirlerde bile bağlaçlar ile cümleler uzatılmıştır.³⁸

f- Malatyavî düşüncesini desteklemek için Ayet ve Hadislerden sık sık iktibaslar yapmıştır.³⁹

g- Saydığımız özellikler nispi ağır ve sönük üslupta olduğuna işaret etse de, gerek vezin gerekse uyumlu kelimeler kullanıldığı için okunduğunda hoş giden, özel bir ahenk bulundurmaktadır.⁴⁰

j- *Ravzatu'l-'ukûl, Kelile ve Dimne* üslubunun takipçisi olan Bahauddin Muhammed'in *Kitâbu't-Tavassul ila't-Tarassul* adlı eserinin neredeyse bütün özelliklerini üzerinde taşımaktadır.

Sonuç

Selçuklu dönemi büyük Türk devlet adamı ve alimlerinden biri olan Muhammed b. Gazî el-Malatyavî'nin eserlerini ve özellikle *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinin özellikleri ile kendisinden sonra eser verenlere örnek olduğunu ve bu özelliği ile de katkı sunduğu kanaatini taşımaktayız. Zira ilmî ve edebî her eser sonraki kuşaklar tarafından bir miras olarak görülüp değerlendirildiği için oldukça önemli ve vazgeçilmezdir. Gerek müellifimizin Farsça yazılan bu eseri henüz Türkçeye çevrilmemiş ve okuyucunu ilgisine sunulmamıştır. Ancak temenni ederiz ki bu eşsiz ve kıymetli eserin en yakın zamanda Türkçeye tercüme edilir.

Kaynakça

- Malatyavi, Muhammed bin Gazi. *Ravzatü'l-'ukûl*, thk. İbrahim Düzen, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Erzurum: 1978.
- İbn Bibi, Nâsırüddîn Hüseyin b. Muhammed b. Ali Ca'ferî Rugadî Münşî. *el-Evamirü'l-'alaiyye fi'l-umuri'l-'alaiyye* (Selçuk name), çev. M. Nuri Gencosman, Ankara: Uzluk Basımevi, 1941.
- Düzen, İbrahim, *Muhammed bin Gazi el-Malatyavi ve eseri Ravzatu'l-'ukûl*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.
- Yazıcı, Tahsin. "Muhammed b. Gâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 30: 531. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Gültekin, Aladdin. "Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya,17-19 Kasım 2017). Ed. y. 69. Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı, 2017.
- Memduhoğlu, Adnan. "Muhammed Bin Gazi El-Malatyavi Ve "ravzatu'lukul" Adlı Siyasetname Türü Eseri -islam Kamu Hukuku Açısından Bir Değerlendirme", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya,17-19 Kasım 2017). Ed. y., s. 67. Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı,

[38] A.g.e., s. 173.

[39] A.g.e., s. 173.

[40] A.g.e., s. 173-174.

2017.

Gültekin, Aladdin “Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

Kurtuluş, Rıza. “Merzübânnâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 257-258. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.